

НОТАРІАЛЬНА ПАЛАТА УКРАЇНИ

II-й польсько-український вебінар

Тема: Нотаріат назустріч людям. Покращення взаємодії нотаріусів України та Республіки Польщі. Взаємне ознайомлення з роботою нотаріату України з особливостями, які внесла війна.

Питання: 2. Взаємодія українських та польських нотаріусів, взаємне прийняття документів. Правова допомога та інші інструменти для реалізації прав громадян обох держав (Договір про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах)

Спікер: Олена Кирилюк, PhD, Перший віцепрезидент НПУ, голова Комісії НПУ з питань співробітництва з органами державної влади та місцевого самоврядування, нотаріус

Доповідь.

Договірною-правова база між Україною та Республікою Польща налічує *156 чинних міжнародних договірно-правових документів*

Базовим документом українсько-польського співробітництва є Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво, укладений 18 травня 1992 року.

Питання надання правової допомоги в сфері нотаріату між Україною та Польщею врегульовано **Договором між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах** від 24 травня 1993 року (далі – Договір). Дата ратифікації: 04.02.1994 року. Дата набуття чинності: 14.08.1994 року. Договір укладений строком на п'ять років, дія продовжуватиметься на наступний п'ятирічний період, якщо жодна з Договірних Сторін не заявить про відмову від нього шляхом нотифікації не пізніше як за шість місяців до закінчення цього строку. (Стаття 99 Договору).

Деякі положення Договору, які застосовуються в сфері нотаріату:

- право на звернення за вчиненням нотаріальних дій. (Громадяни однієї Договірної Сторони користуються на території іншої Договірної Сторони у відношенні своїх особистих та майнових прав таким же правовим захистом, які і громадяни цієї Договірної Сторони. Громадяни однієї Договірної Сторони мають право вільно і без перешкод звертатися до органів іншої Договірної Сторони, до компетенції яких відносяться цивільні справи за тих же умов, що і громадяни цієї Договірної Сторони. (стаття 1 Договору);
- визначення правоздатності та дієздатності фізичної особи за законодавством тієї Договірної Сторони, громадянином якої є ця особа; юридичної особи - законодавством Договірної Сторони, на території якої вона заснована. (стаття 21 Договору);
- визнання документів (Документи, які підготував або засвідчив відповідний орган однієї з Договірних Сторін, скріплені гербовою печаткою і підписом уповноваженої особи, мають силу документа на території іншої Договірної Сторони **без потреби будь-якого іншого засвідчення.** Це стосується також копій і перекладів документів, які засвідчені відповідним органом. Документи, які на території однієї з Договірних Сторін визнаються офіційними, вважаються такими ж на території іншої Договірної Сторони. (стаття 15 Договору);
- правові відносини, що стосуються нерухомого майна, визначаються законодавством Договірної Сторони, на території якої знаходиться нерухоме майно. (стаття 32 Договору);

- зобов'язання, що виникають з договірних відносин, визначаються законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої була укладена угода, хіба що учасники договірних відносин підпорядкують ці відносини вибраному ними законодавству. (стаття 33 Договору);
- форма правової дії визначається законодавством тієї Договірної Сторони, яке визначає саму дію. Але достатнім є дотримання форми, передбаченої законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої дія провадиться. Форма правової дії щодо нерухомого майна визначається законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої знаходиться нерухоме майно. (стаття 34 Договору);
- спадкові правовідносини: громадяни однієї Договірної Сторони можуть набувати на території іншої Договірної Сторони право на майно і інші права, одержуючи спадщину за законом або розпорядженням у випадку смерті на тих самих умовах і в такому ж обсязі, що і громадяни цієї Договірної Сторони. (стаття 36 Договору) та інші.

Основні аспекти співпраці в сфері нотаріату згідно з цим Договором включають:

1. Визнання нотаріальних документів: нотаріальні документи, складені на території однієї з договірних сторін, визнаються дійсними на території іншої сторони. Це включає заповіти, довіреності, договори та інші нотаріальні акти.
2. Взаємна правова допомога: нотаріуси обох країн можуть взаємодіяти для забезпечення належного виконання нотаріальних актів, у тому числі шляхом обміну інформацією та документами.
3. Засвідчення підписів і копій: підписи та копії документів, засвідчені нотаріусом однієї з договірних сторін, визнаються дійсними на території іншої сторони.
4. Запити про правову допомогу: нотаріуси можуть звертатися з запитом про правову допомогу до компетентних органів іншої сторони для отримання необхідних відомостей та/або документів.
5. Дійсність нотаріальних актів: нотаріальні дії, вчинені на території однієї з договірних сторін, мають юридичну силу на території іншої Договірної сторони, що забезпечує безперешкодне використання нотаріальних документів в обох державах.

Проставляння апостилю та будь-яка додаткова легалізація документів не потрібні. На практиці українські нотаріуси вимагають лише засвідчених переклад тексту польських документів на українську мову.

Загалом, Договір про правову допомогу між Україною та Польщею створює правові основи для взаємного визнання та виконання нотаріальних актів, що полегшує правові взаємодії громадян і юридичних осіб обох країн.

Основні положення Договору щодо спадкування включають:

1. Визнання спадкових прав: Документи, які підтверджують спадкові права, видані компетентними органами однієї з договірних сторін, визнаються дійсними на території іншої Договірної сторони.

Статтею 36 Договору між Україною і Республікою Польща визначений *принцип рівності прав*, який полягає в тому, що:

- (1.) громадяни однієї Договірної Сторони можуть набувати на території іншої Договірної Сторони право на майно і інші права, **одержуючи спадщину за законом або розпорядженням у випадку смерті на тих самих умовах і в такому ж обсязі, що і громадяни цієї Договірної Сторони;**
- (2.) громадяни однієї Договірної Сторони можуть **робити розпорядження на випадок смерті** стосовно майна, яке знаходиться на території іншої Договірної Сторони.

Згідно статті 37 Договору (1.) правові відносини в галузі успадкування рухомого майна регулюються законодавством тієї Договірної Сторони, громадянином якої був заповідач в момент смерті. (2.) Правові стосунки в галузі успадкування нерухомого майна регулюються законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої знаходиться це майно. (3.) Визначення типу майна, що входять до складу спадщини, тобто, чи є воно рухомим чи

нерухомим, регулюється законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої знаходиться це майно.

Після набуття чинності Регламенту (ЄС) Європейського парламенту та Ради від 4 квітня 2012 року, N: 650/2012 «Про юрисдикцію, право, яке застосовується, визнання та виконання рішень, про прийняття та виконання автентичних документів в питаннях спадкування» діючий в Польщі до 2015 року принцип визначення застосовуваного спадкового права **за громадянством спадкодавця** був замінений на правило визначення права спадкування за місцем **постійного проживання** спадкодавця.

Проте, оскільки між Україною та Польщею укладений міжнародний договір норми якого мають пріоритет над нормами внутрішнього законодавства.

Як діючим міжнародним приватним правом Польської Республіки (ст. 22 Регламенту), так і ст. 70 Закону України «Про міжнародне приватне право» громадянам Польщі та України надано можливість обрати право держави, громадянином якої він був, і яке буде застосовуватись у випадку його смерті, вказавши про це в **заповіті**.

Якщо таке право не було визначено в заповіті, то згідно діючих з серпня 2015 р. норм міжнародного приватного права Польщі, а саме ст. 21 Регламенту (ЄС) Європейського парламенту и Ради від 4 квітня 2012 року, N: 650/2012 до спадкових відносин буде застосовуватись право держави, в якому спадкодавець мав **постійне проживання** в момент своєї смерті.

Згідно ж норм спадкового права України (ст.70 Закону України «Про міжнародне приватне право») повинно застосовуватись право держави, в якій спадкодавець мав **останнє місце проживання**.

Цивільний кодекс України Стаття 1221. Місце відкриття спадщини

1. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця.

2. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходження основної частини рухомого майна.

3. Якщо спадкодавець мав останнє місце проживання на території іноземної держави, місце відкриття спадщини визначається відповідно до [Закону України](#) «Про міжнародне приватне право».

Таким чином, можливість вибору права, яке буде застосовуватись в спадкових відносинах з українсько-польським елементом, стосується лише рухомого майна, коштовностей, грошей, валютних цінностей (дорогоцінних металів), їх рахунків в банку, цінних паперів.

Стаття 41 Договору визначає компетентність органів держав у справах про успадкування.

(1.) Спадкові справи щодо рухомого майна належать до компетенції відповідних органів тієї Договірної Сторони, громадянином якої був заповідач в момент смерті.

(2.) Спадкові справи щодо нерухомого майна належать до компетенції відповідного органу тієї Договірної Сторони, на території якої це майно знаходиться.

(3.) У випадку, коли все рухоме майно, яке залишилось після смерті громадянина однієї Договірної Сторони, знаходиться на території іншої Договірної Сторони, то за заявою спадкоємця справу проводить орган іншою Договірної Сторони, якщо з цим погодяться всі відомі спадкоємці.

В Україні стосовно справ про спадкування компетентними є органи нотаріату, у випадку виникнення спору - суди.

Надання правової допомоги та інші інструменти для реалізації прав громадян обох держав

Договірні Сторони надають взаємну правову допомогу щодо підготовки, пересилки та вручення документів, тощо. **(Стаття 4 Договору).**

Порядок зносин відбувається згідно статті 3 Договору таким чином: у справах, що охоплюються цим Договором, установи юстиції, зносяться між собою за посередництвом центральних органів, якщо інше не передбачено цим Договором. В розумінні цього Договору центральними органами є: з боку України – Міністерство юстиції та Генеральна Прокуратура, а з боку Республіки Польщі - Міністерство юстиції. Центральні органи можуть домовитися, що установи юстиції Договірних Сторін зносяться між собою безпосередньо.

10 січня 2011 року у м. Варшава підписано Угоду між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції Республіки Польща на виконання пункту 3 статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах (далі – Угода), а також Угоду між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції Республіки Польща про застосування двомовних бланків клопотань про надання правової допомоги у цивільних справах, які набрали чинності з 10 лютого 2011 року.

У відповідності до статті 1 Угоди у справах, які охоплюються Договором, встановлено, що під час передачі клопотань про надання правової допомоги на основі статті 4 Договору наступні органи зносяться між собою безпосередньо:

- з боку України – Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, містах Києві і Севастополі (далі - "головне управління юстиції");

- з боку Республіки Польща – голови окружних судів Республіки Польща.

Листом Міністерства юстиції України №75266/37.4/32-24 від 20.05.2024 року «Щодо надання правової допомоги у сфері нотаріату компетентними органами Республіки Польща» до нотаріусів було доведено інформацію про те, що Міністерство юстиції України звернулося до Міністерства юстиції Республіки Польща щодо вирішення питання стосовно порядку зносин при направленні запитів нотаріусів про правову допомогу у спадкових справах, оскільки на адресу територіальних органів Міністерства юстиції надходили від судів Республіки Польща **відмови у задоволенні запитів нотаріусів.**

У вказаному листі зазначено, що польська сторона пропонує зноситися через центральні органи влади відповідно до статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах (далі – Договір). Статтею 3 Договору передбачено, що установи юстиції зносяться між собою за посередництвом центральних органів, якщо інше не передбачено цим Договором. З боку України – **Міністерство юстиції та Генеральна Прокуратура**, а з боку Республіки Польщі – **Міністерство юстиції**. Враховуючи вищезазначене, нотаріус складає запит про правову допомогу, який направляє через територіальний орган до **Міністерства юстиції України**, а **Міністерство юстиції України – до Міністерства юстиції Республіки Польща** для подальшої передачі **окружним судам Республіки Польщі**.

* Повний текст листа:

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**
Мін'юст

вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ, 01001
тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83
E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,
themis@minjust.gov.ua,
Web: <http://www.minjust.gov.ua>,
код згідно з ЄДРПОУ 00015622

**Міжрегіональні управління
Міністерства юстиції**

**Щодо надання правової допомоги у сфері нотаріату
компетентними органами Республіки Польща**

Міністерство юстиції України звернулося до Міністерства юстиції Республіки Польща щодо вирішення питання стосовно порядку зносин при направленні запитів нотаріусів про правову допомогу у спадкових справах, оскільки на адресу територіальних органів Міністерства юстиції надходили від судів Республіки Польща відмови у задоволенні запитів нотаріусів.

Польська сторона пропонує зноситися через центральні органи влади відповідно до статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах (далі – Договір).

Статтею 3 Договору передбачено, що установи юстиції зносяться між собою за посередництвом центральних органів, якщо інше не передбачено цим Договором.

З боку України – Міністерство юстиції та Генеральна Прокуратура, а з боку Республіки Польщі – Міністерство юстиції.

Враховуючи вищезазначене, нотаріус складає запит про правову допомогу, який направляє через територіальний орган до Міністерства юстиції України, а Міністерство юстиції України – до Міністерства юстиції Республіки Польща для подальшої передачі окружним судам Республіки Польщі.

Вищевказану інформацію прошу довести до відома державних та приватних нотаріусів.

Директор Департаменту нотаріату

Віра БОНДАРЕНКО

СЕД АСКОД
Служба Підписки 233-64-71
Міністерство юстиції України
№ 75266/37.4/32-24 від 20.05.2024
Підписувач Бондаренко Віра Сергіївна
Сертифікат 3FAA9288358EC00304000000FF6B320075228C00
Дійсний з 28.06.2023 14:14:09 по 28.06.2025 14:14:09

Згідно статті 5 Договору клопотання складаються державною мовою запитуючої Сторони і до них додаються переклади на державну мову запитуваної Сторони або англійську чи російську.

Відповідно до статті 6 Договору клопотання про надання правової допомоги складається у письмовій формі і повинно містити відповідні реквізити, такі як: найменування запитуючої установи; найменування запитуваної установи; назву справи, з якої запитується правова допомога; зміст клопотання і необхідну для його виконання інформацію, зокрема, імена, прізвища і адреси свідків, якщо вони відомі. **Клопотання про надання правової допомоги повинно бути засвідчене підписом та гербовою печаткою запитуючої установи.**

Договірні Сторони можуть застосовувати двомовні бланки для клопотань про надання правової допомоги.

***Зразки Клопотання про надання правової допомоги**

« _____ » _____ 202_ року вих. № ____/____ **Компетентним органам, установам**

Клопотання (запит) про надання правової допомоги

В зв'язку з заведенням приватним нотаріусом _____ спадкової справи № _____ до майна померлої _____ року _____, останнє місце проживання якої: _____, у зв'язку з необхідністю встановлення складу спадкового майна, на підставі статті 6 **Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах**, яку ратифіковано 04.02.1994 року, на підставі статей 4, 46 Закону України «Про нотаріат», прошу надати інформацію про наявність грошових вкладів, рахунків (деPOSITНИХ, поточНИХ, картКОВИХ) а також заповідальНИХ розпоряджень на них, дату їх складання, дату відкриття рахунків та залишків грошових сум на них, які зберігаються в НАЗВА БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ на ім'я громадянина України: ПРИЗВИЩЕ ІМ'Я ПО БАТЬКОВІ, дата народження.

Дані документи необхідні для оформлення спадщини.

З повагою, приватний нотаріус

П.І.П.

Контактний номер: +380 _____

« » _____ 202_ року вих. № ____ / ____ **Компетентним органам**

Клопотання (запит) про надання правової допомоги

В зв'язку з заведенням приватним нотаріусом _____ спадкової справи № _____ до майна померлої _____ року _____, останнє місце проживання якої: _____, у зв'язку з необхідністю встановлення кола спадкоємців, та у зв'язку з відсутністю у спадкоємців документів, які підтверджують родинні зв'язки з спадкодавцем, на підставі статті 6 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, яку ратифіковано 04.02.1994 року, на підставі статей 4, 46 Закону України «Про нотаріат», **прошу надати документи, які підтверджують факт укладення шлюбу між гр. ПРИЗВИЩЕ ІМ'Я ПО БАТЬКОВІ та гр. ПРИЗВИЩЕ ІМ'Я ПО БАТЬКОВІ в тому числі, але не обмежуючись:**

1. Копію актового запису про реєстрацію шлюбу (дата за наявності) ПРИЗВИЩЕ ІМ'Я ПО БАТЬКОВІ, _____ року народження, місце народження – місто _____, та, за наявності, повний витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо вищевказаного актового запису.

Дані документи необхідні для оформлення спадщини.

З повагою, приватний нотаріус

П.І.П.

Контактний номер: +380 _____

Одним з найпоширеніших питань при оформленні спадщини з іноземним елементом є отримання інформації про заповіти, складені в інших державах.

Для уникнення спорів між спадкоємцями є доцільним розроблення механізму отримання інформації нотаріусами України про заповіти складені в Республіці Польща.

Компетентні органи Польської Республіки можуть отримувати інформацію про заповіти посвідчені в Україні шляхом запиту до Міністерства юстиції України, оскільки в Україні усі заповіти підлягають обов'язковій реєстрації в Спадковому реєстрі.

Мін'юст вносить до Спадкового реєстру відомості про заповіти (спадкові договори), посвідчені (складені та/або прийняті на зберігання) і зареєстровані в іноземних державах, а також зміни до них та їх скасування, щодо яких в установленому порядку надійшов запит про їх реєстрацію в Україні на підставі [Конвенції*](#), шляхом подання державному підприємству "Національні інформаційні системи" або його філіям заяв в електронній формі з використанням системи взаємодії за формою, наведеною в [додатках 1, 3](#).

(Абзац третій пункту 2.3 розділу II Положення про Спадковий реєстр, затверджене Наказом Міністерства юстиції України від 07.07.2011 року N 1810/5.)

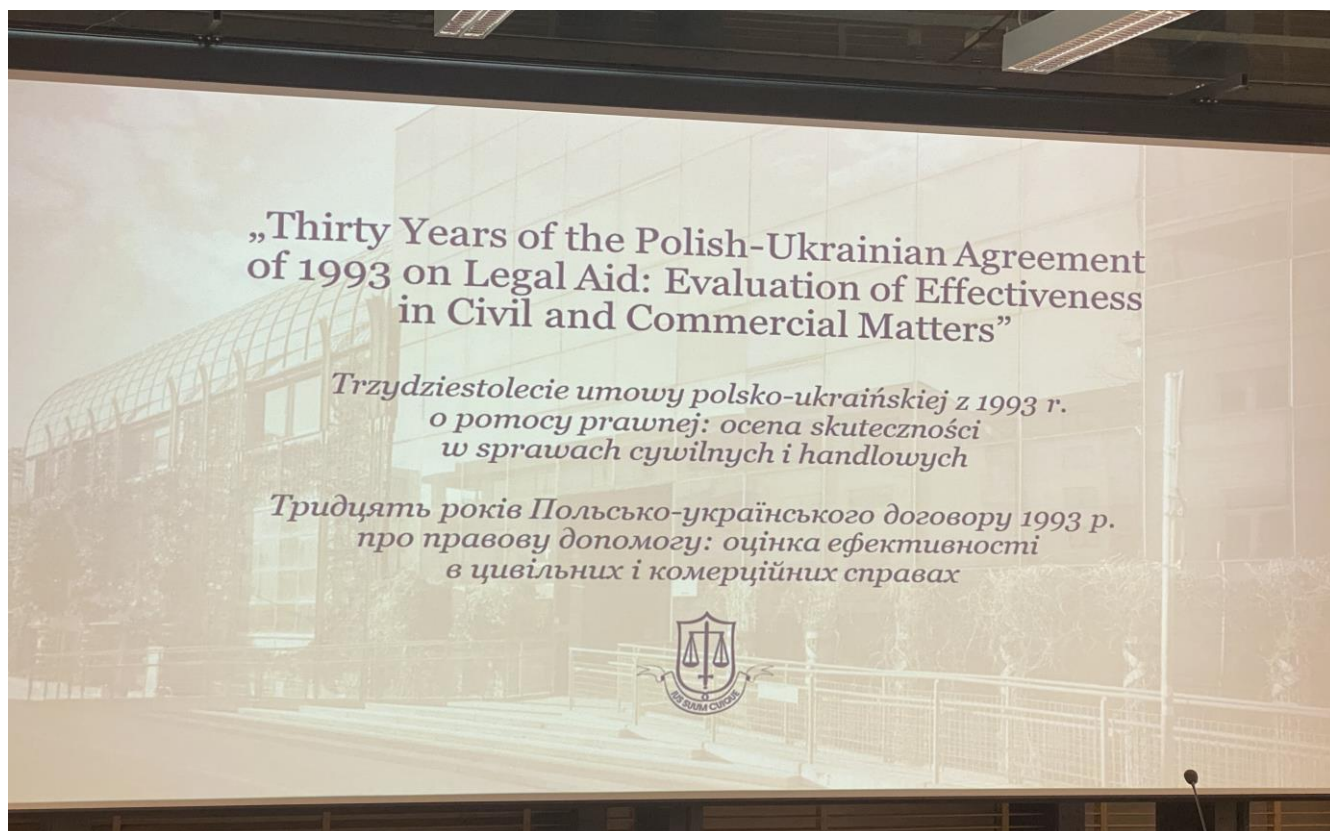
***Конвенція про запровадження системи реєстрації заповітів, м.Базель. Дата ратифікації Україною: 10.07.2010 Дата набрання чинності для України: 31.12.2010**

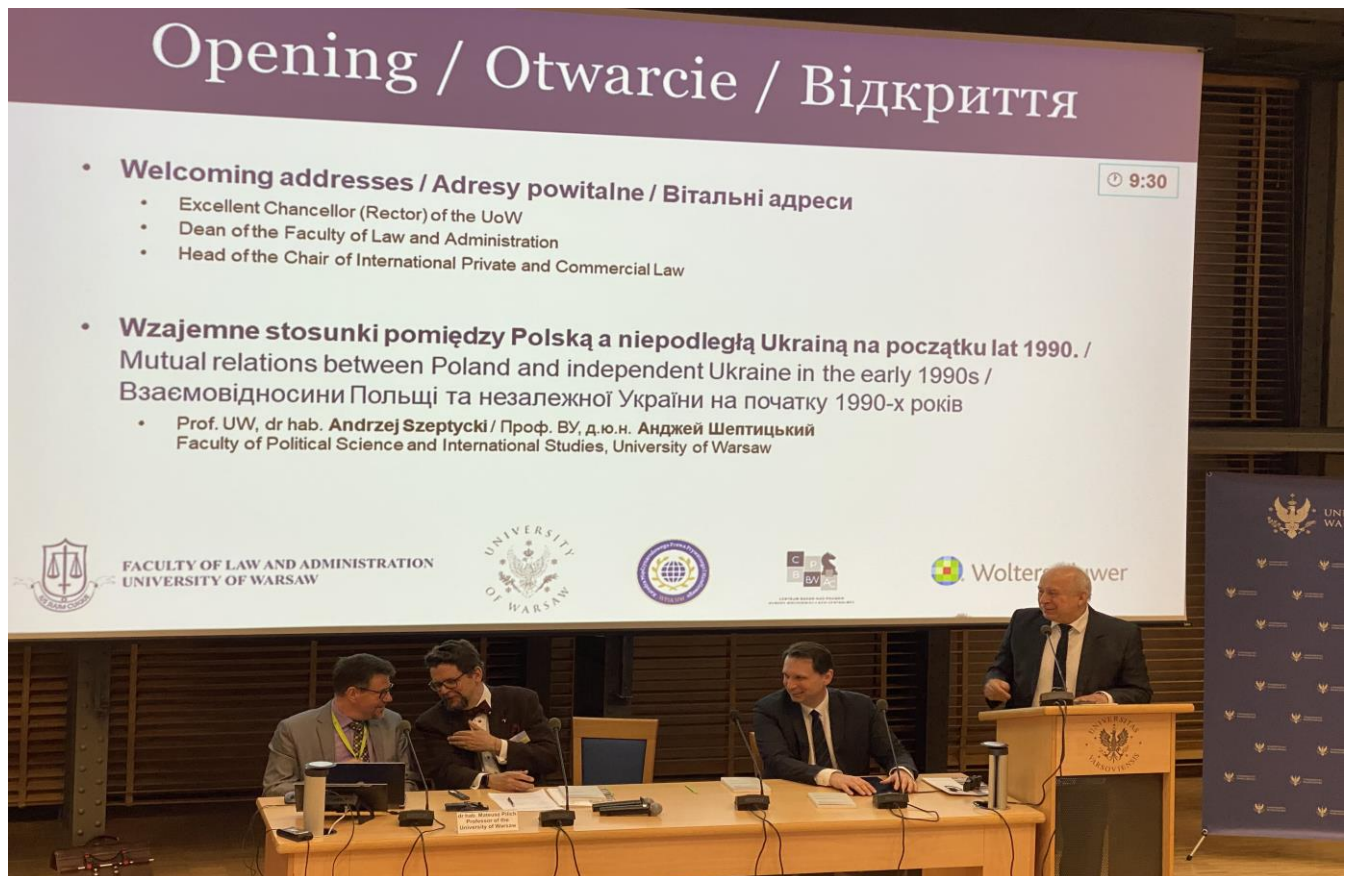
Підводячи підсумки, слід зазначити, що на даний час досить рідко направляються клопотання про надання правової допомоги як з боку України так і з боку Республіки Польща. У своїй більшості це клопотання про надання правової допомоги для отримання необхідної інформації та/або документів при оформленні спадщини, зокрема, чи заводилася спадкова справа, інформація щодо кола спадкоємців, наявності заповітів, запити до банківських установ для отримання інформації щодо рахунків померлих. Інколи запит стосується підтвердження дійсності довіреності чи інших нотаріальних документів. У зв'язку з повномасштабною війною і виїзду великої кількості громадян України до Республіки Польща необхідність у таких клопотаннях буде зростати.

Українські нотаріуси складають клопотання українською мовою та підшивають засвідчений переклад на польську чи англійську мови. Клопотання передається до відповідного територіального управління юстиції з подальшою передачею до Міністерства юстиції України, після чого Міністерство юстиції направляє клопотання компетентним органам польської сторони.

За останні два роки ми постійно взаємодіємо з нотаріусами Польщі з метою допомоги громадянам та бізнесу у реалізації їх прав. Ми проводимо спільні консультації, обмін зразками документів, беремо участь у конференціях та інших заходах. Минулого року я мала честь взяти участь в Міжнародній науковій конференції у Варшавському університеті з нагоди 30 річчя Договору з назвою: «Thirty Years of the Polish-Ukrainian Agreement of 1993 on Legal Aid: Evaluation of Effectiveness in Civil and Commercial Matters» [Тридцять років Польсько-українського договору від 1993 р. про правову допомогу: оцінка ефективності в цивільних і комерційних справах]».

Світлини з Конференції:

**Сподіваємося співпраця українських та польських нотаріусів буде тільки розвиватися, а дипломатичні відносини наших держав будуть тільки міцнішати!
Дякуємо Республіці Польща та усім полякам за допомогу Україні та українцям!
Дякую за увагу!**